

КОНЦЕПЦІЮ існування останнього, з періодичними проривами вод у долину Дніпра, розробляли впродовж усього ХХ століття геологи, зокрема наприкінці його — київський геоморфолог, викладач географічного факультету Київського університету ім. Шевченка Василь Пазинич. Нещодавно я познайомився з книгою цього автора «Геоморфологічний літопис великого Дніпра» (Ніжин, 2007 р.). Досить цікава книга, хоча і має науковий статус.

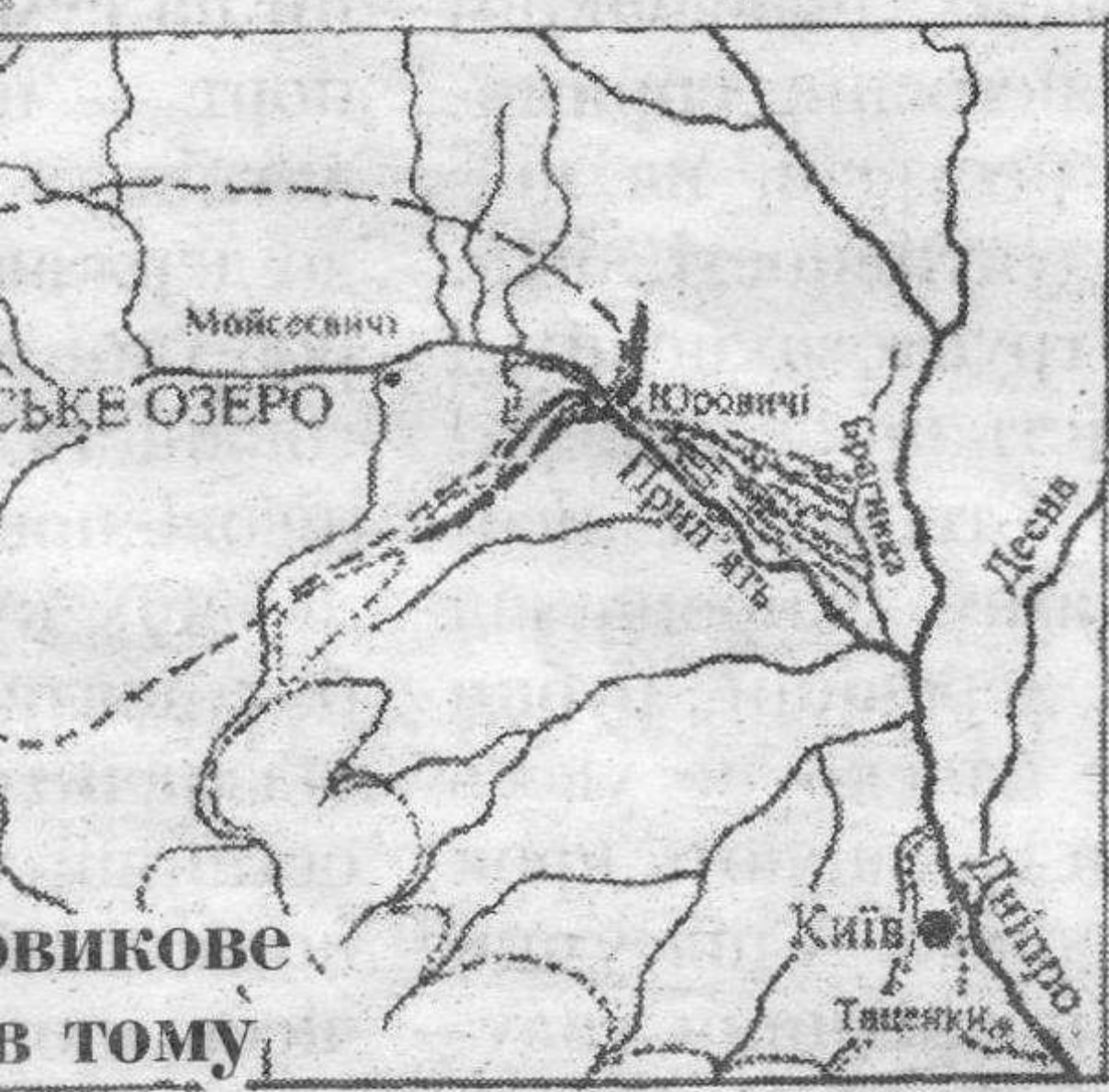
Прип'ятська низовина, якою нині плине Прип'ять зі своїми притоками, має форму блюдця. Південно-східний край цієї «посудини» обмежували пасма льодовикових морен у районі сучасного білоруського міста Мозиря в пониззі річки. Мозирські морени утворились у максимум зледеніння, приблизно 250 тис. років тому. Їхні ланцюги піднімаються над поверхнею Прип'ятської западини на 30-50 м, перекриваючи шлях на схід у долину Дніпра, який несе води в південному напрямку до Чорного моря.

ся смуга землі, зритої краєм льодовика, що пульсував. Ця пустельна смуга завширшки 200 км була позбавлена рослинності і вкрита пасмами глини з уламками принесених льодовиком гірських порід. Потоки талої води з льодовика утворювали льодовикові озера, вкривали великі території піщаними відкладами — зандрами. Аналізуючи карти поширення зледеніння та розташування Поліського озера, я прийшов до висновку, що кінцево-моренні відклади на лінії Рафалівка-Володимирець-Бережниця-Лютинськ-Глинне майже збігаються з південними межами таємничого озера. Гіпсометричний аналіз звичайної топокарти показав, що абсолютні висоти Рокитного (178-184 м. над рівнем моря) та Глинного (150-155 м.) різняться з коливанням у 25-30 метрів (висота дев'ятиповерхівки!). Для прикладу, відмітка рівня води р. Бунів біля с. Буда становить 174 м. Аналогічний показник р. Ствиги в урочищі Смолярня, що поблизу Глинного, зафіксований на рівні

Поліське озеро

Саме ця блюдцеподібна западина на місці сучасної річки Прип'яті та її приток із природною моренною греблею на сході створила передумови для виникнення Поліського льодовикового озера.

Підгачене в районі Мозиря моренною грядою, озеро мало стік на захід, у басейн Західного Бугу та Вісли. Західний край озера В. Г. Пазинич розміщує в районі нижньої течії р. Стохід (де абсолютна висота сягає 143 м над рівнем моря), з якої відбувався стік надлишків озерної води у Західний Буг. Окресливши межі водойми по цій гіпсометричній позначці, дослідник отримав приблизні межі озера: 300 км із заходу на схід (від гирла р. Стоходу до с. Юровичі, що поблизу Мозиря), та 130 км в меридіональному напрямку, при максимальній глибині більше 20 м у східній частині водойми. Отже, озеро було відносно неглибоким, зате

мало величезну площу і накопичило великі маси води з танучих льодовиків. Якщо взяти за середню глибину водойми 10 м, то виявиться, що обсяг води в ній сягав приблизно 400 кубічних кілометрів.

Мене у першу чергу цікавили південні межі Поліського озера, оскільки це стосується території сучасного Рокитнівського району. Уздовж краю льодовика від Англії через північ Німеччини, Польщу, Поліську низовину тягла-

143 м. Більше того — перевищення між найвищою та найнижчою точкою в межах району становить 58 м. (відмітка на південь від Борового — 201 м., западина на північ від Переходич — 143 м.).

Отже, це свідчить про те, що Поліське озеро охоплювало лише найбільш знижену, крайню північ нашого району. Південна частина Рокитнівщини, яка простягається на гранітному фундаменті Українського щита (це давні зруйновані гори) такого потопу не зазнала. Підтвердженням цього є ареал поширення біля Рокитного дольодовикової рослини азалії понтійської, яка північніше не зустрічається зовсім. Цікаво, що валунні поля на Рокитнівщині спостерігаються лише в знижених, у порівнянні з прилеглою територією, південних ділянках долини р. Льви, що можливо пояснюється окремими проривами моренних загат. Це досить компактні ділянки в урочищах Горби, Кам'яний брід. Хоча не варто виключати той фактор, що наші валуни можуть бути залишками колишніх скель-останців кристалічного фундаменту Українського щита.

Яка ж доля Поліського озера? Приблизно 13 тис. років тому води озера прорвали моренну гряду біля Мозиря і хлинули біля сучасного Чорнобиля в долину р. Дніпро. Ширина прориву сягала 2,5 км. Так утворилася Прип'ять.

Наплив сотень кубічних кілометрів води в Дніпро мав катастрофічні наслідки як для його долини, так і для тамтешніх жителів. Потужний гідролічний удар після прориву льодовикового озера змінив течію ПраДніпра, відсунувши його на десяток кілометрів на схід, зруйновав старі річкові тераси. Вчені вважають, що найбільша пустеля Європи Олешківські піски біля Херсона стала наслідком такої ката-